

# Två tider – två miljöer – två romaner. Språkväxling i Kjell Westös Helsingforsskildringar

Bodil Haagensen

This article discusses literary multilingualism and literary code-switching based on two novels written by the Finland-Swedish author Kjell Westö. Both novels take place in the bilingual city of Helsinki but in different times and different social groups. The sender, the writer, is bilingual (Swedish and Finnish) but the recipients, the readers, are characterized by varying language skills. Swedish is the main language of both novels but they contain elements from other languages, in the novel *Gå inte ensam ut i natten* mostly from Finnish and English, in *Hägring 38* [Mirage 38] from, for example, German, French and Latin. Multilingualism is a central theme of both texts and the multilingual elements give the reader a clue to the political attitudes and language political attitudes of the novel characters. A study of the form of the code-switching in the analysed texts shows that the form depends on the functions of code-switching in the novels. Literary code-switching has similar and complex functions. One function of literary code-switching in the two novels I have studied is to show authentic usages in different times and in different social contexts. Another function of code-switching may be to include the readers who understand the languages appearing in the texts and to exclude other readers.

Nyckelord: *Gå inte ensam ut i natten*, *Hägring 38*, Kjell Westö, litterär flerspråkighet, språkväxling

## 1 Inledning och syfte

I denna artikel behandlas litterär flerspråkighet och språkväxling i två romaner skrivna av den finländske författaren Kjell Westö. Flerspråkighet i svensk skönlitteratur är i dag ett tema som intresserar både språkvetare (se t.ex. Eriksson & Haapamäki 2011; Landqvist 2012, 2014; Haagensen 2014, 2015) och litteraturvetare (se t.ex. Tidigs 2014). Flerspråkiga uttryck i en skönlitterär text kan förutom att de skapar en bild av språkmiljön i texten även markera en kulturell identitet samt en politisk och språkpolitisk hållning hos författaren (jfr Tidigs 2014). Romanerna jag studerar berör en stad och en författare men två tidsperioder och två samhällsklasser.

Syftet med min studie är att granska sekvenser med språkväxling i romanerna *Gå inte ensam ut i natten* (2009) och *Hägring 38* (2013) utgående från form och funktion samt

jämföra språkväxlingen i de båda verken. I studien, som till sin karaktär är komparativ och huvudsakligen kvalitativ, står växlingen mellan svenska och andra språk i fokus. I *Gå inte ensam ut i natten* utspelar sig handlingen från och med slutet av 1960-talet fram till 1990-talet medan händelserna i *Hägring 38* huvudsakligen äger rum under åren 1918–1938. Helsingfors spelar en viktig roll i båda romanerna, men Westö fokuserar förutom två olika tidsperioder även två samhällsklasser. I *Gå inte ensam ut i natten* skildrar Westö arbetarklassens villkor och förhållanden medan *Hägring 38* huvudsakligen är en skildring av överklassmiljö. I båda romanerna utspelar sig händelserna i en tvåspråkig miljö där finskan är majoritetsspråk och svenskan minoritetsspråk. Under 1900-talets första del hade svenskan en starkare position i Helsingfors i jämförelse med under 1900-talets andra del. Andelen svenspråkiga var 19 procent år 1950, men andelen sjönk under senare delen av 1900-talet och var 7,7 procent år 1990 (Finnäs 2004). Mitt antagande är att finskans allt starkare roll i det samhälle som beskrivs i romanerna också avspeglar sig i romantexterna så att finskan är mer framträdande i *Gå inte ensam ut i natten* i jämförelse med i *Hägring 38*. Förutom de finska inslagen i romanerna granskar jag även sekvenser med andra språk i romantexterna.

## 2 Material och analysmodell

Materialet i denna studie utgörs av *Gå inte ensam ut i natten* som utkom år 2009 på Söderströms förlag och på Bonniers förlag samt *Hägring 38* som utkom år 2013 på Schildts & Söderströms förlag och på Bonniers förlag. *Gå inte ensam ut i natten* omfattar 556 sidor och *Hägring 38* omfattar 290 sidor.

Jag analyserar språkväxlingen i romanerna utgående från en modell utarbetad av Eriksson och Haapamäki (2011) och delvis modifierad av Landqvist och Björklund (2014). Jag avser med *litterär språkväxling* i likhet med Eriksson och Haapamäki (2011: 45) och Landqvist (2014: 214) en situation då två eller flera språk, inklusive olika varieteter, uppträder i samma litterära verk. Jag har i detta sammanhang valt att inte behandla varieteter såsom slang och dialekt.

Erikssons och Haapamäkis modell består av tre huvudkomponenter: 1) den kommunikativa kontexten för verket, 2) formen för språkväxlingen samt 3) språkväxlingens litterära funktioner. Landqvist och Björklund (2014) har i sin studie främst satt fokus på den första komponenten i modellen, det vill säga kommunikativ kontext. Även Tidigs (2014) lyfter fram aspekterna kontext, form och funktion i sin studie av flerspråkighet hos Jac. Ahrenberg och Elmer Diktonius. Tidigs, som diskuterar flerspråkighet ur en litteraturvetenskaplig synvinkel, poängterar att flerspråkighetens funktion inte kan utläsas enbart ur den form flerspråkigheten uppvisar utan hänsyn måste även tas till kontexten.

Den kommunikativa kontexten kring ett litterärt verk består enligt Eriksson och Haapamäki (2011) av sändare, mottagare och tema. Landqvist och Björklund (2014: 125) har valt begreppet *text* i stället för *tema*, ett begrepp som också ingår i deras modifierade modell men som enligt dem syftar på frånvaron eller närvaron av tvåspråkighet som ett tema i den aktuella texten. Sändaren, mottagaren och den litterära texten analyseras i båda de ovannämnda modellerna inom ramarna för det omgivande samhället.

Bedömningen av sändarens, det vill säga författarens, språkliga kompetens kan utgå från författarens egna uttalanden eller från andras bedömning (jfr Landqvist & Björklund 2014: 128–129). Författare kan också språkväxla till ett språk som de inte själva behärskar såsom till exempel Mikael Niemi och Susanna Alakoski gör i sina romaner med inslag på meänkieli respektive finska (Arle 2006).

I studier av flerspråkighet i text är det även värdefullt att studera hurdana de flerspråkiga mottagarna, det vill säga läsarna, är samt hur flerspråkigt samhället som skildras i verket är. Språkliga förhållanden kan utgöra ett tema i ett litterärt verk och flerspråkig tematik kan påverka språkdräkten i texten (se Eriksson 2012: 20).

Författaren är också beroende av förlagets syn på inslag av andra språk i en skönlitterär text. Westö förde en diskussion med sin förläggare i Sverige i samband med att han skrev novellen ”Melba, Mallinen och jag” som är starkt präglad av Helsingfors både

miljömässigt och språkligt. Förläggaren ansåg att speciellt dialogerna innehöll alltför många finska ord och uttryck varpå Westö skrev om dialogen. (Lindqvist 2004.)

Den andra komponenten i Erikssons och Haapamäkis (2011) modell berör formen för språkväxling, och de skiljer i sin modell mellan två olika huvudkategorier av språkväxling: latent och manifest. Med *latent språkväxling* avses att flera språk förekommer i den litterära skildringen men texten är skriven på ett enda språk. Författaren kan signalera detta till exempel genom metaspråkliga kommentarer, det vill säga kommentarer om ett annat språk eller om att något sägs på ett annat språk, eller genom kontextuella ledtrådar till exempel namn på ett annat språk (Eriksson & Haapamäki 2011). Tidigs (2014: 246) har valt begreppet *realiareferenser* för de fenomen som Eriksson och Haapamäki kallar *kontextuella ledtrådar*. *Manifest språkväxling* innebär att det i texten ingår enskilda ord eller längre sekvenser på ett annat än romanens huvudspråk. I modellen analyseras manifest språkväxling ur tre olika synvinklar: frekvens, markering och integrering.

Den tredje och sista komponenten i modellen berör språkväxlingens funktion. Olika typer av språkväxling kan enligt Eriksson och Haapamäki (2011: 49) fylla olika uppgifter i ett litterärt verk. Språkväxlingen kan tänkas bidra till att läsaren uppfattar språkbruket i texten som autentiskt och att skildringen av olika språkmiljöer känns äkta (jfr Tidigs 2014: 82–88). Landqvist och Björklund (2014: 131–132) understryker att ett krav på autenticitet inte behöver innebära att verkligheten återges exakt i ett litterärt verk eftersom en litterär text i sig alltid utgör en tolkning av verkligheten.

En annan funktion är att språkväxlingen markerar en gräns mellan huvudspråket och andra språk som förekommer i texten. Språkliga och kulturella minoriteter kan då framstå som annorlunda och exotiska. Den funktion eller de funktioner som en författare tilldelar ett inslag av språkväxling behöver enligt Landqvist (2014: 219) inte sammanfalla med den funktion eller de funktioner som läsaren konstruerar under den egna läsningen.

### 3 Analys av kommunikativ kontext, form och funktion

Min studie av romanerna *Gå inte ensam ut i natten* och *Hägring 38* visar att båda romanerna innehåller inslag av andra språk. Jag diskuterar nedan mina resultat utgående från modellen jag presenterade i kapitel 2 och delar in redovisningen i tre avsnitt: kommunikativ kontext, form och funktion (se Eriksson & Haapamäki 2011; Landqvist & Björklund 2014).

#### 3.1 Kommunikativ kontext

Kjell Westö kan beskrivas som en tvåspråkig författare eftersom han publicerar texter både på svenska och på finska. Westö säger i en intervju: ”[j]ag är nästan tvåspråkig, det är det som är min själ” (Bäckstedt 2006). Westös romaner utkommer både på svenska och på finska i Finland men även på ett förlag i Sverige. Westö har en bred läsekrets i Finland och efter att han nominerades till Augustpriset har läsekretsen i Sverige vuxit (Turtiainen 2013). Westö belönades med Nordiska rådets litteraturpris för *Hägring 38* år 2014, något som gjort hans författarskap mera känt utanför Finland och Sverige.

Den första delen i romanen *Gå inte ensam ut i natten* utspelar sig i Helsingfors på 1960-talet. De tre huvudpersonerna representerar olika grader av flerspråkighet, men de umgås mestadels på finska. De flesta samtalen i boken förs ursprungligen på finska, och de återges på svenska av författaren Kjell Westö. I den andra delen av romanen är den tvåspråkige Frank huvudperson, och jag uppfattar honom som författarens språkrör. Tvåspråkigheten är ett centralt tema i boken, och Frank diskuterar ofta tvåspråkigheten både på individnivå och på en samhällelig nivå.

Läsaren av *Hägring 38* konstaterar snabbt att miljön i romanen är synnerligen flerspråkig. Deltagarna i det informella diskussionsforumet Onsdagsklubben är alla högtbildade och uttrycker sig smidigt på flera språk, till exempel på tyska, franska, engelska och latin. Det är intressant att notera att Tidigs (2014: 214) också har funnit inslag på dessa språk i Elmer Diktonius prosa från ungefär samma tidsperiod som Westö beskriver i *Hägring 38*.

Flerspråkighet och frågor som berör språk är således teman som förekommer i båda romanerna. Romanfigurernas språkkunskaper nämns ofta och flerspråkighet betraktas som en tillgång i många olika sammanhang, till exempel i arbetslivet och i samband med fritidsaktiviteter.

I *Gå inte ensam ut i natten* poängterar berättaren Frank vid ett flertal tillfällen att svenska språket inte nödvändigtvis hör ihop med hög socioekonomisk ställning. Franks tankar i exempel 1 återger de värderingar som är centrala i romanen:

- (1) Jag bryr mig inte om vilket språk folk talar, inte om de är fattiga eller rika, inte vilken religion eller ideologi de bekänner sig till. Det enda fungerande måttet på mänsklighet är om man betar sig anständigt mot andra eller inte. Och Pete Everi och hans far Veka var anständiga människor. (Westö 2009: 262.)

I *Hägring 38* lyfts många aktuella politiska frågor upp till diskussion och språkpolitiken utgör inget undantag. Relationen mellan svenskspråkig överklass och finskspråkig arbetarklass belyses vid flera tillfällen i romanen. I Onsdagsklubben är medlemmarna eniga om att språkstriderna är Karelensällskapets och fennomanernas fel, och advokat Claes Thune ser språkstriderna som ett av många tecken på att den rådande samhällsordningen inte kommer att bestå.

### 3.2 Språkväxlingens form

I detta avsnitt diskuterar jag förekomsten av latent och manifest språkväxling i de två romaner jag har studerat och illustrerar mina iakttagelser med exempel ur texterna.

#### 3.2.1 Latent språkväxling

Romanen *Gå inte ensam ut i natten* är skriven på svenska, men det framgår av kontexten att finska är det dominerande språket i den miljö där romanen utspelar sig. I romanen ingår vid flera tillfällen kommentarer om i vilka kontexter romanfigurerna använder finska respektive svenska. En av huvudpersonerna i romanen, Ariel, växer upp i ett svenskt hem men finskan är det språk som möter honom utanför hemmet:

- (2) Det var finska han hörde på gatorna, i butikerna och ur radioapparaterna som stod på lite varstans: de finska orden kom lättare trots att han och Lydia oftast talade svenska hemma. (Westö 2009: 67–68.)

Språket utgör sällan ett problem för personerna i romanen, och i stället lyfts fördelarna med att kunna flera språk fram. Westö låter ofta romankaraktärernas namn signalera deras modersmål vilket innebär att de flesta karaktärer har finska namn, medan de svenska karaktärerna bär svenska namn, men det är inte alltid möjligt att avgöra en persons modersmål utgående från hans eller hennes namn.

Namnen på stadsdelar och byggnader i Helsingfors anges ibland på Helsingforsslang, och i texten förekommer rikligt med finska namn på tidningar, tv-program och kända personligheter som visar att det finska inslaget i miljön är dominerande. Texten innehåller också en rad titlar på aktuella låtar och artister på finska. Det viktigaste språket i ungdomskulturen är emellertid engelska och i romanen finns många engelska låttitlar och textrader.

I *Hägring 38* är fokus satt på huvudpersonen Claes Thune och hans sociala kontakter vilka med få undantag är svenska. Thune och hans kamrater i Onsdagsklubben kämpar för svenskans ställning i den pågående språkstriden mellan finskhetsivrare och svenskhetsivrare, och herrarna uttrycker stolthet över att de är svenskspråkiga. Thune träffar musikern Konni Ahlbäck under en båtresa till Stockholm. Ahlbäck frågar Thune på finska om han är finne eller svensk. Thune markerar sitt finlandssvenska ursprung i svaret:

- (3) Finne, men av den svenska sorten, svarade Thune på finska. Vicehäradshövding Claes Thune, tillade han artigt och sträckte fram sin hand. Konni Ahlbäck, klarinettist och trumpetist, sa mannen på svenska. (Westö 2013: 43.)

Westö är i övrigt sparsam med metaspråkliga kommentarer i denna roman. En förklaring till detta kan vara att de flesta samtal förs på svenska.

Advokat Thunes sekreterare Matilda Wiik, som själv har arbetarbakgrund, beskriver de svenska stadsdelarna i Helsingfors som en stad där svenskan fortfarande härskar

oinskränkt, och där svenska språket talas både hemma och på kontoret. Hon uppfattar den lilla svenska staden som en människans stad, uppbyggd kring olika herrsällskap, till exempel Onsdagsklubben. (Westö 2013: 154.)

I romanen sätts fokus på en svensk miljö, ett mikro-Helsingfors, där de flesta personnamn och kulturbundna begrepp är svenska, och ibland också på andra språk. Författaren beskriver endast några situationer där detta mikro-Helsingfors möter ett Helsingfors där finska är majoritetsspråk. I romanen ingår några finska namn på tidningar, restauranger och sångtitlar, men de kontextuella ledtrådarna angivna på finska är inte särskilt ofta förekommande.

### 3.2.2 Manifest språkväxling

#### *Frekvens*

Jag presenterar inledningsvis antalet exempel på manifest språkväxling som jag har funnit i de två romanerna. Beläggen i materialet består av enstaka graford, flerordsfraser, satsförkortningar, satsfragment och syntaktiska meningar. Jag har i *Gå inte ensam ut i natten* funnit sammanlagt 121 belägg främst på finska och engelska men det finns även några belägg på franska och spanska. I *Hägring 38* finns sammanlagt 51 belägg som representerar inte mindre än 8 språk vilka framkommer av tabell 1 nedan:

Tabell 1. Manifest språkväxling i *Gå inte ensam ut i natten* och *Hägring 38*

<i>Gå inte ensam ut i natten</i>	<i>Hägring 38</i>
Finska: 62 belägg	Tyska: 21 belägg
Engelska: 45 belägg	Franska: 11 belägg
Franska: 7 belägg	Engelska: 7 belägg
Spanska: 7 belägg	Latin: 4 belägg



	Ryska:	3 belägg
	Jiddisch:	3 belägg
	Finska:	1 belägg
	Italienska:	1 belägg
<b>Totalt:</b>	<b>121 belägg</b>	<b>Totalt: 51 belägg</b>

Romanen *Gå inte ensam ut i natten* består av 556 textsidor vilket innebär att varje sida i medeltal innehåller 0,22 belägg. *Hägring 38* består av 290 textsidor och det finns i medeltal 0,18 belägg per textsida. Språkväxlingen är således ungefär lika frekvent i de två romanerna. Skillnaden mellan romanerna berör vilka språk som ingår i romantexterna. I *Gå inte ensam ut i natten* dominerar finska och engelska inslag. I *Hägring 38* finns endast ett inslag på finska och inte heller engelskan är lika framträdande som i *Gå inte ensam ut i natten*. Förklaringen till skillnaden mellan romanerna finner man i de miljöer som skildras. I *Gå inte ensam ut i natten* skildras storstaden Helsingfors där finskan är det dominerande språket, medan Westö i *Hägring 38* beskriver en svenskspråkig överklassmiljö som utgör en minoritet i den finlandssvenska minoriteten i Helsingfors under 1930-talet.

En jämförelse mellan de två romanerna som ingår i min studie och Mikael Niemis *Mannen som dog som en lax* samt Eija Hetekivi Olssons *Ingenbarnsland* visar att språkväxlingen är mera frekvent i Niemis och Hetekivi Olssons romaner än i Westös (Landqvist 2012, 2014). Även Annika Luthers ungdomsböcker innehåller i genomsnitt fler flerspråkiga inslag i jämförelse med Westös romaner (Rantala 2010). Det finns emellertid en stor skillnad om man jämför vilka språk som ingår i de granskade romanerna. I Niemis, Hetekivi Olssons och Luthers romaner är de finska inslagen dominerande vilket även karakteriserar Westös roman *Gå inte ensam ut i natten*. I *Hägring 38* återfinns inslag på åtta olika språk varav endast ett inslag är på finska. Det är intressant att notera att Hetekivi Olssons och Niemis romaner som utspelar sig i en sverigesvensk miljö har fler finska inslag än Westös *Gå inte ensam ut i natten*. En

förklaring till detta förhållande kan vara att många dialoger i Westös roman går på finska och författaren har översatt dem för den svenske läsaren. Författarens syfte med de finska inslagen är troligen att påminna läsaren om finskans dominerande roll i den miljö som beskrivs och inte att exakt återge de dialoger som ingår i romanen.

### Markering

Inslag från andra språk är ofta markerade med kursivering i de två romaner jag har studerat. I *Gå inte ensam ut i natten* är 99 inslag (82 %) kursiverade medan 22 inslag (18 %) är okursiverade, och i *Hägring 38* är 36 inslag (71 %) kursiverade medan 15 inslag (18 %) är okursiverade. I *Gå inte ensam ut i natten* är 25 inslag (21 %) översatta medan 96 (79 %) inslag är oöversatta. Utöver ett inslag på engelska och två på franska är det i 22 fall finska inslag som översatts. Författaren verkar lita på att läsarna behärskar engelska medan detta inte är fallet vad gäller finska. En förklaring kan vara att Westö ger svenska översättningar till finska ord och uttryck och såsom i exempel 4 nedan även förklaringar med tanke på läsare som inte behärskar finska. I exemplet är det finska ordet *jakorasia* både kursiverat och översatt, det vill säga enligt Erikssons och Haapamäkis (2011: 46–47) modell starkt markerat.

- (4) Det satt inte många flickor uppe på Rosari. Om jag skall vara ärlig så hade de som satt där dåligt rykte. *Jakorasia* var ett ord vi använde om dem, ordagrant översatt betyder det ”fördelardosa” men den överförda betydelsen var ”godis för alla”. (Westö 2009: 286.)

I *Hägring 38* har Westö översatt ett ord eller uttryck på ett annat språk i endast 3 fall (6 %) vilket innebär att ord och uttryck på andra språk förblir oöversatta i 48 fall (94 %). Författaren verkar lita på att läsaren har tillräckligt goda språkkunskaper för att förstå inslag på andra språk i texten. Ofta är det möjligt att förstå inslagen med hjälp av kontexten även om läsaren inte behärskar språket i fråga. I andra fall är det kanske svårare att förstå betydelsen utgående från sammanhanget såsom i exempel 5 nedan:

- (5) Gabi såg överraskad och ertappad ut. Hon tittade ner i trottoaren och teg en lång stund.  
*Le coeur a ses raisons que la raison ne connait pas*, sa hon sedan tyst.  
Thune kände igen citatet. Han kom inte på något svar, inte något sarkastiskt och vasst men inte heller något förlåtande och klokt.

Du tror säkert du var utbytbar, sa Gabi. Att du var där ena dagen och ersatt och bortglömd den nästa. Men det är inte alls så. (Westö 2013: 276.)

Claes Thunes ex-fru, Gabi, förklarar sin otrohet med hjälp av ett citat av den franske författaren Blaise Pascal, och Thune förstår citatet som på svenska lyder ”Hjärtat har sina skäl, som förnuftet inte fattar”. En läsare som inte har kunskaper i franska går miste om innehållet i det franska citatet men förstår kanske av sammanhanget att Gabi försöker förklara sitt beteende för sin ex-make. Den franska meningen är här svagt markerad eftersom den är kursiverad men översatt.

### *Integrering*

I *Gå inte ensam ut i natten* integreras inslag på andra språk i 98 fall (81 %) medan 23 (19 %) är ointegrerade. Också i *Hägring 38* är majoriteten av inslagen integrerade, det vill säga 44 inslag (86 %) av totalt 51 medan 7 är ointegrerade (14 %). I de flesta fall är inslagen syntaktiskt integrerade men det finns i båda romanerna också prov på morfologisk integrering som i exempel 6 nedan:

- (6) Hur vore det med ett chambre separée på Golf Casino? – där finge de säkert tala ostört. (Westö 2013: 84.)

Exemplet visar att Westö har integrerat den franska substantivfrasen med svenskt genus, och han har valt samma genus som den svenska motsvarigheten, ett rum. Det franska uttrycket är här okursiverat och översatt, det vill säga ommarkerat.

I exempel 7 och 8 nedan har inslag av andra språk integrerats syntaktiskt i en svensk mening. Författaren har flätat in en längre tysk fras i texten när Matilda tänker på hur hon klarade av att tala tyska med en av Thunes affärsbekanta:

- (7) Matilda fick användning för tyskan hon lärt sig på Handelsinstitutet. Hon tyckte att det gick ganska bra, och när hon bett advokaten att nächste Woche wieder anrufen och lagt på luren tänkte hon på Rolf Wankas hakgrop och på hans senaste film Sommarkavaljeren, den skulle ha premiär på Roxy snart. (Westö 2013: 51.)

I ovanstående exempel ger författaren inte någon översättning av den tyska frasen men läsaren kan kanske av kontexten gissa vad den betyder.

I *Gå inte ensam ut i natten* får de manliga medlemmarna i popgruppen vykort från den kvinnliga medlemmen Adriana. På vykortet till Jouni står endast denna franska mening:

- (8) Hon skickade varsitt vykort till Ariel och Jouni, på Jounis kort skrev hon bara: *et on ná meme pas essayé, jamais...* (Westö 2009: 167.)

Det framgår i texten att Jouni gått några kurser i franska och kan antas förstå den franska meningen, medan en läsare som inte behärskar språket antagligen inte förstår den. Kontexten ger inte heller några ledtrådar till vad meningen betyder, men författaren har inte glömt sina läsare. Vykortet dyker upp igen i slutet av boken då Jouni visar en rad gamla vykort för Frank, som är huvudperson i romanens andra del. Det har gått tjugo år sedan vykortet skrevs och Frank översätter med hjälp av sin skolfranska meningen så här: *Och vi har inte ens försökt, aldrig...* (Westö 2009: 423). Författaren binder ihop romanens två delar genom att låta texten på vykortet som ingår i bokens första del bli översatt i bokens andra del. Författaren belönar på detta sätt de läsare som kommer ihåg vykortet vars text betyder mycket för mottagaren Jouni.

### 3.3 Språkväxlingens funktion

Jag uppfattar flerspråkigheten i *Gå inte ensam ut i natten* som autentisk, och den är en naturlig del av livet för de personer som Westö skildrar i sin roman. I romanen beskrivs en miljö där finskan är det dominerande umgänges- och samhällsspråket. Berättaren Frank återkommer vid flera tillfällen till sin komplicerade relation till svenskan. Social klasstillhörighet var för honom viktigare än språktillhörighet, men Frank lade märke till att flera av hans kamrater med svensk bakgrund vägrade tala språket som inte hade någon hög status i ungdomskulturen:

- (9) Men varken Klasu eller Jami ville tala svenska, och Jami gick så långt att han låtsades att han inte kunde språket alls. Det fanns ingen street cred i svenskan [...] Livet på gatan och gårdarna gick på finska, rock'n'rollen på engelska. Svenskan var något annat, något vekt, något att skämmas för. (Westö 2009: 286.)

Språkväxlingen i romanen *Hägring 38* har en klar funktion. Den svenskspråkiga överklassen i Helsingfors beskrivs som en liten minoritet i minoriteten i 1930-talets Helsingfors. Romanfigurerna kännetecknas förutom av hög utbildning och god ekonomi också av en gemensam språklig varietet, som kunde beskrivas som en sociolekt, det vill säga språklig varietet som kännetecknar en samhällsklass (Einarsson 2004: 135). Denna varietet utmärks bland annat av att replikerna innehåller ord och uttryck från flera olika språk vilket kan ses som ett tecken på talarnas bildning. I romanen finns det en motsättning mellan den bildade svenska överklassen och lägre samhällsklasser som i romanen representeras av Thunes kanslist Matilda Wiik. Den svenska som används i Onsdagsklubben är inte det språk som används i andra socialgrupper, vilket kanslisten Matilda Wiik också uttrycker:

- (10) ”De använde ord som tvingade vanligt folk att ägna tid åt att ta reda på vad det sagda betydde, och skaffade sig – eller så inbillade de sig i alla fall – ett övertag.” (Westö 2013: 201.)

Är inslagen på andra språk då exkluderande eller inkluderande? Vad gäller *Gå inte ensam ut i natten* inkluderar författaren icke-finskkunniga läsare med hjälp av översättningar och förklaringar. Å andra sidan går en läsare som inte förstår finska miste om en del. Denna läsare har antagligen inga problem med att förstå handlingen i romanen, men går kanske miste om den specifika tidsanda och stämning som Westö skapar med hjälp av kontextuella ledtrådar.

I *Hägring 38* upplever Matilda Wiik att hon exkluderas ur den värld hennes arbetsgivare Claes Thune representerar. Hur är det då med läsaren? Exkluderar eller inkluderar Westö läsarna när han använder inslag av till exempel latin, franska eller jiddisch i sin text? Enligt min tolkning handlar det om en medveten exkludering från författarens sida. Han skildrar en värld som inte mera existerar och som inte är bekant för den moderna läsaren. Hur väl läsaren förstår de ofta oöversatta inslagen på andra språk beror naturligtvis på hans eller hennes språkkunskaper, men för de flesta läsare är miljön lika främmande och exotisk som den var för Matilda Wiik och andra romanfigurer som inte ingick i den svenska överklassmiljön.

#### 4 Diskussion

De flerspråkiga inslagen i en text skapar enligt Tidigs (2014) en bild av språkmiljön i texten och markerar därtill en kulturell identitet hos romankaraktärerna. Detta gäller även de två romaner jag diskuterar i denna artikel. Dessutom utgör de flerspråkiga inslagen ett bidrag i beskrivningen av karaktärernas politiska och språkpolitiska hållning. Språkväxlingen i romanerna uppvisar både likheter och skillnader. Inslagen på andra språk är ungefär lika frekventa i romanerna och de integreras på motsvarande sätt. Författaren är emellertid mer sparsam med översättningar och förklaringar i *Hägring 38* i jämförelse med i *Gå inte ensam ut i natten*. Orsaken till detta är att inslagen delvis har olika funktioner i de båda romanerna.

Valet av vilka språk som tas med i texten beror i sin tur på vilken kontext som beskrivs. Min studie understryker således att litterär kontext, form och funktion alltid måste diskuteras i relation till varandra när det handlar om litterär flerspråkighet och språkväxling.

Min studie visar att den litterära flerspråkigheten i Kjell Westös romaner är synnerligen mångfasetterad. I *Hägring 38* möter läsaren en svenskspråkig överklass vars kulturella identitet omfattar kunskaper i språk som hör samman med hög bildning. Att Westö sällan översätter inslag från andra språk till svenska är antagligen ingen slump. Den sammansvetsade men samtidigt isolerade överklassmiljö som beskrivs i romanen framställs som främmande och kanske även skrämmande för en läsare eller romankaraktär som inte förstår de flerspråkiga inslagen. *Gå inte ensam ut i natten* innehåller en del finska och engelska ord och uttryck. De finska uttrycken översätts eller förklaras medan de engelska oftast uppträder oöversatta eller okommenterade. Jag uppfattar att författarens syfte med de översatta och kommenterade finska inslagen är att inkludera de läsare som inte behärskar finska. Det centrala är inte att läsaren förstår finska utan att han eller hon inser att den miljö som beskrivs i romanen huvudsakligen är finskspråkig samt att engelskan utgör en del av den kulturella identiteten hos de unga huvudpersonerna i 1960-talets Helsingfors.

## Litteratur

- Arle, Solveig (2006). Man måste tala om klass. [Citerat 21.5.2015.] Tillgänglig: <http://www.nytid.fi/2006/10/man-maste-tala-om-klass/>
- Bäckstedt, Eva (2006). Westös värld är tvåspråkig. *Svenska Dagbladet* 2.10.2006.
- Einarsson, Jan (2004). *Språksociologi*. Lund: Studentlitteratur.
- Eriksson, Harriet (2012). *Språkväxling i fyra svenskspråkiga samtidsromaner*. Avhandling pro gradu. Åbo Akademi.
- Eriksson, Harriet & Saara Haapamäki (2011). Att analysera litterär flerspråkighet. I: *Svenskan i Finland* 12, 43–52. Red. Sinikka Niemi & Pirjo Söderholm. Joensuu: University of Eastern Finland.
- Finnäs, Fjalar (2004). *Finlandssvenskarna 2002. Statistisk rapport*. Helsingfors: Folktinget.
- Haagensen, Bodil (2014). Språkväxling i Vinteräpplen och i Gå inte ensam ut i natten. I: *Svenskans beskrivning* 33, 98–108. Red. Jan Lindström m.fl. Helsingfors: Finska, finskugriska och nordiska institutionen, Helsingfors universitet.
- Haagensen, Bodil (2015). ”Hur vore det med ett chambre separée på Golf Casino?” Språkväxling i Kjell Westös roman Hägring 38. I: *Svenskan i Finland* 15, 30–47. Red. Mona Forsskåhl, Marja Kivilehto, Johanna Koivisto & Pasi Metsä. Tammerfors: Tampere University Press.
- Landqvist, Hans (2012). ”– Kuka ... puhhuu ...? Stönade Esaias. Vem pratar?” Litterär flerspråkighet i Mikael Niemis roman *Mannen som dog som en lax*. Forskningsrapporter från Institutionen för svenska språket, Göteborgs universitet, 2012:4. [Citerat 21.5.2015.] Tillgänglig: <http://gup.ub.gu.se/publication/161016/>
- Landqvist, Hans (2014). ”’Saattana’, tackade Vera på felaktig finska och tog emot den.” Manifest språkväxling i Eija Hetekivi Olssons roman *Ingenbarnsland*. I: *Svenskans beskrivning* 33, 214–223. Red. Jan Lindström m.fl. Helsingfors: Finska, finskugriska och nordiska institutionen, Helsingfors universitet.
- Landqvist, Hans & Siv Björklund (2014). Att analysera flerspråkighet och språkväxling i skönlitteratur på svenska. Förslag till analys av kontextuella komponenter. *VAKKI Publications* 3, 122–133.
- Lindqvist, Marit (2004). ”Språk får inte bli en sanitetsteknisk fråga.” *Språkbruk* 3/2004, 12–15.
- Rantala, Maud (2010). *Språklig kontextualisering i Annika Luthers texter. En deskriptiv analys av svensk-finsk språkkontext i två ungdomsromaner*. Avhandling pro gradu. Vasa universitet.
- Turtiainen, Maarit (2013). Kjell Westö nominerad till både August- och Finlandiapriset. [Citerat 21.5.2015.] Tillgänglig: <http://www.svt.se/nyheter/utiset/svenska/kjell-westo-nominerad-till-bade-august-och-finlandia-priset/>
- Tidigs, Julia (2014). *Att skriva sig över språkgränserna. Flerspråkighet i Jac. Ahrenbergs och Elmer Diktonius prosa*. Åbo: Åbo Akademis förlag.
- Westö, Kjell (2009). *Gå inte ensam ut i natten*. Helsingfors: Söderströms.
- Westö, Kjell (2013). *Hägring 38*. Helsingfors: Schildts & Söderströms.

